

ILLYÉS GYULA

Hálás köszöntés

(A KONGRESSZUS REFERÁTUMAI ELÉ)

Jó sokáig zavarba estem, ha külföldi barátaimtól azt a véleményt hallottam, hogy nyelvünk igen nehéz. Szinte röstelkedtem, hogy anyanyelvemet, melynek elsajátítása nekem semmi fáradságot nem okozott, idegeneknek oly bajos megtanulniok, megközelíteniök. Évek teltek, míg ezt mertem felelni: a maguk nyelve nehéz! Ez ellen csaknem sértődötten tiltakoztak: már hogy mondhatok ilyet; ne tréfáljak! Erre találtam én — megint csak idő múltával — végső válaszul ezt a hasonlatot: föltételezhető vajon, hogy Párizstól Budapestig nagyobb a távolság, mint Budapesttől Párizsig? — No de az mégsem ugyanaz! — mosolyogtak vissza.

Csak ismerni kell, hogy ki honnan indult el.

Egy spanyolnak természetesen könnyebb megtanulnia a svédek nyelvét, mint a vele esetleg egy faluban élő baszkokét. Mindnyájan tudjuk, miért. A spanyol is, a svéd is indoeurópai nyelv, s aki egy indoeurópai nyelvet ismer, annak nyitott kapu a többi is. Igen sokan viszont kívül vannak ezen a nyelvcsaládon, s azoknak bizony a távolság innen oda épp akkora, mint onnan ide.

De hát hol is állunk mi, magyarok, finnek, észtek, mányszik, azaz vogulok, hantik, azaz osztjákok és votjákok, mordvinok, komik, márik, udmurtok, hogy csak a család ismertebb tagjait említsem? De akikhez rokonul odacsatalkozik sok olyan kis nép vagy néptörődék is, mint a nyenyec, a jurák, a lapp, a karjalai, vagy amelyek már eltűnőben vannak: az izsór, az inkeri, a vepsze, a liv, a vót...

És lám, most az a megbecsülés ér bennünket, hogy mind e nyelvek tudós szakemberei a világ minden részéből nálunk gyűlnek össze; Budapest lesz vendéglátó gazdája a legújabb, az eddig legnagyobbra tervezett finnugor kongresszusnak.

Nemcsak a tudásszomj vonzza szememet azokra a tanulmányokra, melyek a kongresszus megtárgyalandó tételei lesznek. Utat engedek hálámnak is. Ezek a tanulmányok nemcsak arról győznek meg, hogy alapjában minden nyelv olyan, mint a másik, hanem hogy a népek közt sincs eredendően olyan távolság, mely innen nézve más, mint amonnan nézve. A nyelv mindenütt a gondolat közvetlen kifejezője. Egyben a társadalmi érintkezés legfontosabb eszköze. Idézzük ehhez még csak Humboldt meghatározását: a nyelv a gondolatot ábrázoló szerv; a néplélek külső megjelenése.

A vendég néha maga sem tudja, milyen értékes ajándékot hoz; helyesebben mondván, mit ér az, amivel ő tán csak udvariasságát akarta kifejezni a vendéglátó házigazdának. A szerénynek tetsző, mert dísztelen, mert szigorúan tudományos tanulmányok azonban számunkra igen értékes fölfedezést jelentenek, azaz jelezhetnek. Hadd említsek meg csak kettőt.

Kellően összhangba rendezve több értekezés is, lám, azt a számunkra nem mindennapi új megállapítást erősíti, hogy a honfoglaló magyarság nem nevezhető a szó mai értelme szerint nomádnak. Eredeti hazájukban, a mai Baskíria területén a magyarok magas szintű földművelők voltak; a legújabb ásatások ugyanis gazdasági szerszámok, magtárak, gabonavermek tömegét tárták föl. Új hazájukba őseink tehát — ahogy a nyelvtudomány eddig is tanúsította — semmiképp se barbárokként érkeztek, hanem olyan ismereteknek és a mindössze kétszáz éves vándorlás olyan tapasztalatainak birtokában, amelyekkel sok tekintetben az itteni népek ismereteit is gazdagították.

Őseink célja tehát nem a vándorélet volt akkor, legelső útra kerekedésükor, hanem egy új haza; a régi folytatása.

A másik kiolvasztandó, mert ugyancsak ritka kincset ígérő érc az az újabb kori fölfedezés, amely az uráli nyelvek és az indogermán nyelvek rokonságát valószínűsíti. Vagyis hogy ez a bevezetőül említett távolság közelebbről megy nézve innen is, onnan is megrövidíthető. Az Uppsalából érkező Björn Collinder professzor nem egy hídát épít a rokon szavakból. A magyar jég nemcsak a finn jää-vel egytövű, hanem az ónorvég jaki és a közép-ír aig szóval is. Ezek az évezredek bozótjaiban megbúvó szavak bennünket néha megmosolyogtatnak. A mi húr szavunk például, eredetileg azt jelentette: bél (amiből a húrt csinálták). Így hát a mi oly izletes hurkánk nemcsak a sérv jelentésű latin herniaval szakadt egy ágról, hanem a béljóst jelentő haruspexszel is.

De sok az öröm a még „szerényebb” adatokban is. Hogy a komik már ezer éve ismerték az írásbeliséget! Hogy melyek azok a szavak, melyeket ötezer évvel ezelőtt a szétszórt nyelvcsaládnak minden tagja még egyformán ejtett. Hogy akkor a kéz: kete volt, a szem: szilme, a vér: vere, a ház: kota; az 1, 2, 3, 4, 5, 6 pedig így hangzott: ükte, kekte, kolm, nelje, vit, kut. Meg hogy a mányrszi, tehát valószínűleg az ősmagyar hitrege szerint is a világból nem vízözön, hanem tűzözön akarta elűzni az eredendő rosszat, tekintve, hogy a rossz sajátos földi termék — ahogy azt néhány középkori eretnekség a zend vallás hagyományaként hirdette. Hogy a finnek nemzeti himnusza a mi Szózatunk hatását hordja magán.

A tudós és az egyszerű ember közt az a különbség, hogy a világot a tudós látja egyszerűbbnek. A nyelvtudomány is azt mutatja, hogy minél mélyebbre hatolunk, annál több közös elemet találunk; mintha Babel előtt valaha, nagy messze valóban egyszerűbb lett volna megértenünk egymást széles e világon.

A szomorúan szétszakadt világ minden részéből idejövő nyelvtudósok a szavak rokonságának fölmutatásával egy másfajta rokonságnak is a szószólói: a népek és nemzetek eredendő testvériségét hirdetik.

E kettős mivoltukban köszöntjük őket eleve hálával és szeretettel!